

ратуры гэтыя ў іх галоўным чынам спецыялізаваліся.

Аўтар добра знаёмы з айчыннымі і зарубажнымі тэорыямі навелы, абавіраецца на іх у сваіх разважаннях і вывадах. Пры ўсёй навуковасці ў пастаноўцы праблемы эвалюцыі жанру стыль манаграфіі эмацыянальна-вобразны; ён часта абумоўлены ўласцівасцямі мастацкіх тэкстаў, якія даследчык імкнецца перадаць. Сінтэтычна-абагульняючы аспект спалучаецца з дэталёвым аналізам паэтыкі аднаго твора, а ўкраінская навелістыка ў цэлым разглядаецца ў яе кантактах з рускай, беларускай і зарубажнай. Акрэсліўшы асноўныя стадыі развіцця малой прозы, агульныя для многіх літаратур (стадыя фальклорызму, затым сацыялагічна-даследчыцкая ў крытычным рэалізме і стадыя псіхалагізму), аўтар манаграфіі вылучае тры перыяды развіцця дакастрычніцкай малой прозы ва ўкраінскай літаратуры і прысвячае кожнаму з іх асобны раздзел.

У першым з іх даследуюцца фальклорныя вытокі малой прозы. Гэта працэс алітаратурання апавядальных жанраў народнай творчасці, сэнс якога заключаецца ў большай увазе да сацыяльна-псіхалагічнага пачатку ў пісьмовай навелістыцы, чым у вуснай. Украінская малая проза паскорана праходзіць шлях ад імітацыі народнай пацяшальнай «побрежынькі» у творчасці Р. Ф. Квітки-Аснаўяненкі (30-я гады XIX стагоддзя) да грамадска-праблемнага апавядання трагедыйнага складу ў творчасці М. Ваўчок (50—60-я гады). Побач з даволі выразнымі яшчэ рысамі фальклорнай паэтыкі («ілюзія сказа», баладны прыём раскрыцця характару і інш.) ужо ў творчасці М. Ваўчок, а асабліва ў Ю. Федзьковіча выяўляюцца тэндэнцыі да навелістычнай канцэнтрацыі і псіхалагізацыі. Як элементы жанравага працэсу гэтыя тэндэнцыі атрымліваюць сваё развіццё ў 70—90-я гады, у другі перыяд гісторыі малой прозы на Украіне.

На гэтым этапе на першы план у эвалюцый жанру выходзіць сацыяльна-псіхалагічнае даследаванне, звязанае з той сацыялагічнай плыню ў крытычным рэалізме, якую І. Франко называў «навуковым рэалізмам». Своеасаблівы «Дэкамерон» самога І. Франко (звыш 100 апавяданняў і навел), а таксама малая проза яго саратнікаў (М. Паўлык, Н. Кабырская, С. Кавалёў) шырока ахопліваюць розныя сферы народнага жыцця. Даследчыцкі пафас іх малой прозы знаходзіць канкрэтнае выяўленне ў такіх яе структурных тыпах, як вытворчае апавяданне (навела), у прыватнасці, з жыцця барыслаўскіх нафтавікоў, палітычнае апавяданне, на якім адчуваецца ўжо ўплыў сацыялістычных ідэй. У той жа час ліберальна-буржуазныя пісьменнікі (Г. Барвінак, А. Каніскі, Алена Пчылка, Б. Грыначанка і інш.) часта знаходзяцца яшчэ ў палоне інер-

цыі старога этнаграфізму. Менавіта ў гэты (другі) перыяд фарміруюцца тыя новыя жанравыя мадыфікацыі, якія засноўваліся на дыялектычным спалучэнні сацыялагічнага і псіхалагічнага пачаткаў.

Канцэпцыю самасцвярджэння асобы, яе ўплыву на навакольнае асяроддзе, якую развіваў у сваіх тэарэтычных даследаваннях І. Франко, дэталёва распрацоўвае аўтар манаграфіі. Ён імкнецца асэнсаваць шырокую «карціну свету» навелістыкі пачатку нашага стагоддзя, паказаць не толькі яе колькаснае багацце, але і разнастайнасць праблем, форм, абумоўленых напружаным, імклівым тэмпам жыцця, цэлым комплексам ідэалагічных, класавых, палітычных прычын ў розных формах апасродкаванасці, а таксама барацьбою ідэа-эстэтычных напрамкаў. У поле зроку даследчыка трапляюць многія з'явы беларускай літаратуры гэтага перыяду, у якой адбываліся аналагічныя працэсы. Так, ён засяроджвае ўвагу на такіх жанравых новатворах, як навела, блізкая да патоку свядомасці ў рэалістычным мастацтве М. Кацюбінскага, драмападобная навела В. Стэфаніка, лірычная навела С. Васільчанкі, філасофскае апавяданне са значнай дозой літаратурнай умоўнасці І. Франко; падрабязна спыняецца на так званай фрагментарнай прозе (абразок, эцюд, эскіз, лірычная імпрэсія), вызначае функцыянальнасць і спецыфіку гэтай мастацкай формы, якая знайшла сваё шырокае выяўленне і ў нашай беларускай дакастрычніцкай прозе (Я. Колас, М. Гарэцкі, З. Бядуля, Ядвігін III і інш.). І. А. Дзенісюк слухна гаворыць пры гэтым пра дэструктыўную ролю мадэрнізму, які не прыносіў ніякіх істотных мастацкіх каштоўнасцей, але ў барацьбе з якім пашырала арсенал выяўленчых сродкаў рэалістычнай прозы.

Глыбока навуковым метадалагічным аспектам манаграфія набывае вялікае значэнне і для беларускага літаратуразнаўства. Яна дапаможа глыбей зразумець многія з'явы і заканамернасці ў жанрава-стылёвым развіцці нашай нацыянальнай літаратуры і мастацкай прозы у прыватнасці.

К. Р. Хромчанка

А. А. Рысак. **Животворный источник духовного вдохновения** (Поэзия Леси Украинки в русских переводах). — Львов: Вища школа, 1981. — 148 с.

У апошні час увагу даследчыкаў усё больш прыцягваюць літаратурныя ўзаемасувязі, што дапамагаюць глыбей асэнсаваць як нацыянальную своеасаблівасць узаемадзеючых літаратур, так і ступень іх блізкасці і роднасці, пункты судакранання. Адною з такіх прац з'яўляецца манаграфія А. Рысак, у якой на шырокім фактычным матэрыяле, падчас зусім но-

вым, даследуецца працэс ўспрымання паэзіі Лесі Українкі ў дарэвалюцыйнай Расіі, разглядаюцца шляхі асваення яе творчасці ў паслякастрычніцкі перыяд як праяўленне творчых узаемасувязей украінскай і рускай літаратур, вызначаюцца важнейшыя аспекты ў іх інтэрнацыянальным збліжэнні. Аўтар манаграфіі намяціў новыя праблемы ў пастаноўцы некаторых пытанняў тэорыі мастацкага перакладу. Манаграфія складаецца з прадмовы, уступу («Некаторыя пытанні тэорыі мастацкага перакладу»), трох раздзелаў і заключэння з прылажэннем спісу перакладаў твораў Лесі Українкі на рускую мову, спісу літаратуры, а таксама імяннога паказальніка.

Шырока і даволі грунтоўна разгледжаны дарэвалюцыйныя пераклады твораў Лесі Українкі на рускую мову. Аўтар даследавання слухна звяртае ўвагу на тую вялікую ролю, якую адыграў у папулярызацыі творчасці Лесі Українкі пецярбургскі часопіс «Нізінь», на старонках якога выступалі У. І. Ленін, друкаваліся творы М. Горькага, А. Чэхава, А. Серафімовіча, В. Верасаева, І. Франка, М. Кадубінскага і інш. Увогуле пераканальнай з'яўляецца спроба А. Рысака даказаць, што аўтарам перакладу ўрыўка з верша ўкраінскай паэтэсы «Слова, чаму ты не стал баявая...», выкарыстанага ў якасці эпиграфа для лістоўкі Аргкамітэта РСДРП (4 сакавіка 1903 года), была Е. Левіна-Сысоева.

Слушныя сцверджанні аўтара манаграфіі і там, дзе ён, аналізуючы пераклады І. Рукавішнікава, у якіх вялікі працэнт адвольнасці, прыходзіць да заканамернай высновы: супрацьлегласць ідэйна-эстэтычных пазіцый мастакоў слова адмоўна адбіваецца на якасці перакладу. І. Рукавішнікаў імкнуўся падагнаць тэксты Лесі Українкі, паэтэсы глыбокага грамадзянскага тэмпераменту, пад свае эстэтка-дэкадэнцкія погляды. Цікавыя назіранні над перакладамі, што належаць А. Белазэраву (гэта імя ўпершыню ўводзіцца ў круг перакладчыкаў Лесі Українкі), П. Дзятлаву і інш. Можна цалкам згадзіцца з аўтарам рэцэнзуемай кнігі, што творы ўкраінскай паэтэсы, перакладзеныя на рускую мову ў дарэвалюцыйны час, значна пашырылі сферу свайго ўздзеяння на чытачоў, нярэдка непасрэдна служылі агітацыйным задачам РСДРП, былі першымі крокамі на шляху да аб'ектыўнага, рэалістычнага ўзнаўлення ідэйна-вобразнага зместу першакрыніцы, яе мастацкіх асаблівасцей.

Другі і трэці раздзелы манаграфіі прысвечаны перакладам твораў Лесі Українкі ў паслярэвалюцыйны перыяд. У савецкі час ўспрыманне рускім чытачом твораў Лесі Українкі, як і іншых нацыянальных майстроў мастацкага слова, адбывалася на зусім іншай аснове, краевугольным камнем якой сталі ленінскія прынцыпы на-

цыянальнай палітыкі. Гэта садзейнічала як росту маштабаў, так і павышэнню якасці перакладаў. Назіранні А. Рысака дазволілі яму зрабіць вывад, што ўжо ў даваенны час намаганнямі такіх паэтаў-перакладчыкаў, як М. Камісарава, М. Браўн, М. Алігер, П. Антакоўскі, Е. Благініна і інш., была ў пэўнай ступені выпрацавана стыльвая дамінанта перакладу, якая патрабуе асабліва беражлівага ўзнаўлення багацця зместу арыгінала, гармоніі яго гучання, акцэнтаваных вобразаў-сімвалаў, уласцівых творчай манеры ўкраінскай паэтэсы.

Пасляваенны перыяд рускіх перакладаў твораў Лесі Українкі — гэта перыяд паглыбленага прачытання яе вершаў і паэм ва ўсім багацці іх ідэйна-мастацкага зместу, значнага пашырэння чытацкай аўдыторыі, ўзмацнення ролі рускіх перакладаў у справе перастварэння слова Лесі Українкі на іншыя мовы народаў СССР, у тым ліку — і на беларускую. Заўважым, дарэчы, што асваенне Лесі Українкі рускай літаратурай разглядаецца не ізалявана ад агульнага працэсу асэнсавання ўкраінскага мастацкага слова. Кваліфікавана вядзецца размова пра асобныя праблемы перакладчыцкага мастацтва, пра творчую садружнасць рэдактараў рускіх перакладаў Лесі Українкі — М. Рыльскага, А. Дэйча і М. Браўна.

Рэцэнзуемую кнігу пранізвае думка: рускія пераклады паэзіі Лесі Українкі — праяўленне аб'ектыўнай заканамернасці працэсу інтэрнацыяналізацыі, узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння братніх літаратур нашай краіны, важкі фактар фарміравання ідэйна-эстэтычнага адзінства савецкай многанацыянальнай літаратуры. Гэты аспект дазваляе ўключыць дадзеную работу ў кантэкст сучаснай шырокай размовы аб узаемадзеянні літаратур і мастацкай культуры развітога сацыялізму. Манаграфія А. Рысака можа (і павінна!) аказаць стымулюючае ўздзеянне на з'яўленне аналагічных прац у нашым перакладазнаўстве.

В. П. Рагойша

М. Пархоменко. **Горизонты реализма.** — М.: Советский писатель, 1982. — 464 с.

Михаил Никитич Пархоменко — один из ведущих советских литературоведов. В книге «Горизонты реализма» он обстоятельно и на высоком теоретическом уровне рассматривает эстетические, литературно-критические взгляды и концепции Максима Горького, Тараса Шевченко, Ивана Франко и других писателей. Особое место отводится анализу произведений русских, украинских, белорусских, литовских, узбекских, грузинских, дагестанских и других национальных писателей.

Исследуя диалектику проблемы традиций и новаторства, М. Пархо-